

Karmel 3/1989

Thérèse av Lisieux och J.H. Newman (3)

Av Philip Boyce o.c.d.

Enkel som ett barn

Enkelhet är det mest iögonenfallande kännetecknet för den heliga Thérèses lilla väg. Vi sätter hennes liv och lära i förbindelse med allt som tycks oss tilldragande och värt att älska hos små barn. Hon höll sig borta från allt som kunde göra livet komplicerat, onaturligt och extraordinärt. Hon ville vara lika enkel och anspråkslös som ett litet barn; hon hette ju också Thérèse av Jesusbarnet.

På sin väg genom livet undvek hon alla invecklade metoder för bönen, boten, kärleken och heligheten. Det enda hon begärde var evangeliet; för henne kom det bara an på kärleken. Helighet bestod för henne inte i en mängd övningar, utan i en hjärtats enkla inställning, i fullständig överlåtelse, i ödmjukhet och anspråkslöshet, i full förtröstan och kärlek.

En sådan charmerande enkelhet var inte lika påfallande i Newmans liv. Den för honom bestämda livsuppgiften varade längre och var mer sammansatt: han var en stor tänkare, en berömd predikant, en man som stod i meningsutbytenas korseld. Han blev kritiserad på grund av sin utomordentliga känslighet och sitt subtila skarpsinne – egenskaper som inte verkar förenliga med ett barnsligt hjärtas enkla, glada förtröstan.

För dem däremot som kände honom, var han inte den egensinniga enstöring och gåtfulla människa han ofta framställdes som. Trots sin andliga storhet visste han vilken betydelse evangeliets enkelhet och barnskap har, och likt ett barn kunde han visa kärlek, förbehållslös förtröstan och okonstlad begeistring.

Oskuldsfullhet

Låt oss komma ihåg detta: evangelisk enkelhet har ingenting med dumhet, naivitet eller barnslighet att göra. Däremot är den en egenskap eller en kombination av egenskaper som uppträder i helgonens liv, en övernaturlig hållning som följer av att vi på nytt förvärvat de goda sidor som vi beundrar hos barn: uppriktighet, glädje, öppenhet, sanningsenlighet, oskuld, sinne för det underbara, förmåga till hänförelse. I övernaturlig betydelse: det är detta "barnasinne" som gör helgonen uppmärksamma på det väsentliga, det eviga, det "enda nödvändiga" som är Kristi lära.

Att vara som ett barn är alltså inte liktydigt med infantilism. En människa som är som ett barn – som Thérèse – lider inte av den psykologiska skadan att vara hämmad till sin karaktär eller personlighet. Hur tidigt Thérèse uppnådde en helgjuten andlig mognad framgår tydligt av de händelser hon beskriver i sin självbiografi. Att vara som ett barn i evangeliets mening fordrar att man utvecklas på ett harmoniskt sätt till full mänsklig mognad. Inte på något sätt innebär det att man hämmas eller går bakåt i sin utveckling, utan det är snarare en *nyfödelse*.

"Sannerligen, om ni inte omvänder er och blir som barnen, kommer ni aldrig in i himmelriket" (Matt 18:3). Det betyder att vi gör oss fria från äregirighet, slughet, skepsis, en förlamande beräkning, som lagrats i oss sedan vår barndomstid, och på nytt uppnår de små barnens frimodighet, friskhet och troskyldighet, samtidigt som vi lämnar deras fel, som nyckfullhet, småaktighet och brist på behärskning, bakom oss.

Det betyder att vi i ånger, ödmjukhet och full förtröstan på Försynen vänder om till renhet, anspråkslöshet och de små barnens förmåga att förundras. Tänk tillbaka på en skolutflykt i skogen: äventyret och spänningen på den okända vägen, vildkaninen på flykt, ekorrar som snabbt kilar uppför trädstammarna – du ser och förundras ...

Även tron är ett äventyr, om än ett övernaturligt sådant. Dess milda ljus leder oss tryggt fram genom vårt livs skog, och den som följer dess sken förs tillbaka till barndomens vägar med dess brinnande hänförelse, dess storslagna hängivelse och fridfulla kontemplation, men nu på ett moget och övernaturligt sätt. Och trons drömmar är inte längre fantastiska och överkliga, utan går i uppfyllelse vid slutet av vägen, i paradiset.

När vi ser på ett litet barn och betänker dess oskuldsfullhet, står det klart för oss vilken lång väg vi ännu har framför oss innan vi uppnått föreningen med Gud. Som barn lyder man Gud och tror på honom helt fördomsfritt och oppriktigt. Under årens lopp tar vanligen livets bekymmer och de skapade varelsernas krav allt mer tid i anspråk, och intresset för att lyssna till Gud avtar. Det finns så mycket annat att göra och så litet tid står till vårt förfogande.

Ändå upprepar Herren ständigt de ord han en gång uttalade till Marias och allas deras försvar som likt henne vill "förslösa" sin tid vid hans fötter: "Marta, Marta, du gör dig bekymmer och oroar dig för så mycket, fast bara en sak behövs" (Luk 10:41). Under vår barndom litade vi verkligen på Gud, det var vår dröm, vår längtansfyllda önskan att en gång bli helig.

Det är inte att förundra sig över att Kristus älskade de små och ställde fram ett barn som förebild för dem som vill komma in i himmelriket: "Barnet skall inte påminna oss om vad vi en gång var och inte kan bli på nytt: det skall påminna oss om hur vi alltid måste vara om vi vill träda in i Guds rike och förbli där" (Peter de Rosa).

Newman har vid olika tillfällen inför sin kongregation framställt barndomen som en bild av fullkomlighetens tillstånd. "Vi måste bli *som* små barn; i detta bör vi se den kristna fullkomligheten och ha detta för ögonen i våra ansträngningar." Han analyserade också varför vi så ofta längtar tillbaka till vår barndom: denna tid har alltid en förtrollande doft i vårt minne.

Vad är det egentligen som uppfyller oss med en sådan längtan efter dessa år, som ju förflöt helt alldagligt och glanslöst? Newman förklarar att det var Guds närvaro som gjorde dem så lysande och härliga: "De menar att de skulle sakna det förflutna, medan de däremot längtar efter framtiden. Inte så att de åter skulle vilja bli barn, utan att de skulle vilja se Gud."

För den som medvetet lever i Guds närvaro tonar alla missförhållanden bort och alla skillnader blir oväsentliga. Inför Gud är vi alla lika hjälplösa och i lika stort behov av hans förbarmande. Att vara som ett litet barn inför Gud betyder alltså för den heliga Thérèse "att erkänna sin intighet, att vänta sig allt av Gud liksom ett litet barn väntar sig allt av sin far. Det innebär att inte oroas för någonting, att inte samla sig någon förmögenhet" (*Sista samtal*, 6 augusti, 8).

En sådan själens omgestaltning är ett verk av den Helige Ande, ty det är han som orsakar denna spontana glädje, denna djupa frid och den lugna, barnsliga förtröstan. Newman beskriver detta Andens verk, som försiggår i själen och som omvandlar henne, sålunda: "Guds Ande skapar i oss barnens enkelhet och hjärtlighet, ja, än mer, till sist de himmelska härskarornas fullkomlighet ...Ty vad är obetingad förtröstan, glödande kärlek, ständig renhet, om inte de små barnens, liksom även de tillbedjande serafernas, innersta sinnelag?"

Barnen är alltså modellen för vår fullkomlighet. Och det är de just därför att de utan att tveka tar emot sin mors kärlek, och precis på samma sätt också Guds kärlek till dem. De är inte självgoda, inneslutna i sig själva. Thérèse skulle säga att de, fulla av förundran, inser att Gud lägger sina skatter i deras händer. Karl Rahner förklarar det så här: "Man kan inte säga ... att Jesus, när han ställer fram barnet som prototypen för dem som äger himmelriket, anspelar på barnets oskuld.

Med de ord där han ställer fram barnet som en förebild för oss, säger han något mycket viktigare: att vi inför Gud, som kommer oss till mötes, bekymmerslöst kan vara de som tar emot, de som liksom barnen *vet* att de i sig själva inte har något utifrån vilket de kan ställa några krav, och ändå förtrösta på den frikostiga godhet och det beskydd som kommer dem till del.

Och såtillvida ser Jesus i barnen - utan att glorifiera dem eller vara blind för avgrunden i deras väsen - dem som han kärleksfullt kan sluta till sitt hjärta, i det han säger: "Guds rike tillhör sådana som de", dem som han själv identifierar sig med, dem som han med sitt "ve" försvarat mot förförelsen, dem vars räddning han ser änglarna ta sig an, de "som alltid ser hans himmelska Faders ansikte."

Att bli som ett litet barn betyder att orubbligt tro på Guds kärlek till oss - "vi har lärt känna den kärlek som Gud har till oss och tror på den" (1 Joh 4:16) - och vara beredd att ta emot denna kärlek i fullkomlig enkelhet. Detta innebär att åtminstone en aning, i ödmjukhet och ringhet, likna henne som har sagt: "Stora ting låter den Mäktige ske med mig!"

Realism

Evangelisk enkelhet gör vårt beteende verklighetsnära och konkret. Ty att vara enkel innebär att tränga in i det väsentliga, att förmå märka skillnaden mellan det som är viktigt och det som är av underordnad betydelse. Gud, det enkla varat rätt och slätt, är enkelhetens gudomliga modell. Kristus, Guds människoblivne Son, visar i sitt liv och i sin lära hur klarsynt och livsnära enkelheten är. Kärleken till Fadern och längtan efter att göra hans vilja är ledmotivet i Kristi liv, allt annat är underordnat detta.

Han tar sig igenom de mänskliga traditionernas och föreskrifternas labyrint och når fram till lagens enda väsentliga bud. Han talar i liknelser som varje människa kan förstå. Liljor och fåglar, vetekorn och såningsmän, pärlor och senapskorn - allt talar om Gud, som är livets enda stora realitet. I Kristus finns ingen tvetydighet, inget som är konstlat eller komplicerat.

Thérèse och Newman illustrerar i sina liv denna enkelhetens realism. Om det finns något som båda med samma kraft tillbakavisar, så är det varje form av brist på uppriktighet och allt slags bedrägeri. De inriktar sig på det väsentliga och låter sig inte uppehållas av någon bisak. De älskar sanningen och inspirerade av den offrar de allt för att följa detta ljus.

Deras realism leder dem till att föredra samma typ av helgon. Newman ville lära känna helgonet som det verkligen var, "den levande människan, som andas", och till författare av helgonbiografier ger han en del utmärkta råd. "Hur mycket har inte den fromma poesin utsmyckat några helt vanliga beskrivningar av det stora helgon som Carlo Borromeo var!" Vad skulle han väl ha sagt om de sentimentala, sötaktiga retuschererna som man efter den heliga Thérèses död gjort utifrån de äkta fotografierna av henne!

Dessutom visar Newman sin förkärlek för de helgon där nåden inte fördunklat och liksom utplånat naturen: "Att finna ett helgon som sitter och spelar kort eller läser en hednisk författare, som lyssnar på musik eller snusar, är ofta en tröst och uppmuntran för läsaren; det övertygar honom om att nåden inte utesluter naturen och att han läser om en verklig människa, sin egen broder. Han känner sig tilltalad av en sådan förebild, eftersom han ser att han kan efterlikna den."

På samma realistiska sätt föredrar Thérèse Théophane Vénard framför den helige Aloisius Gonzaga, ty om den förre vet hon mer, och han förefaller henne vara en vanligare och mänskligare människa än helgonet. "Jag tycker mer om Théophane Vénard än om Sankt Aloisius Gonzaga, för Sankt Aloisius' liv är ovanligt, men hans (Théophanes) det är helt vanligt. Dessutom är det han som talar själv, men när det gäller helgonet är det en annan som berättar och låter honom komma till tals, och på det sättet får man nästan inte veta någonting alls om hans 'lilla' själ!" (*Sista samtal*, 21 till 26 maj,1).

Den sant mänskliga sidan hos Thérèse blir tydlig i ett annat skäl hon anger till Théophane Vénards fördel: han älskade sin familj högt – precis som Thérèse älskade sin lilla familj mycket högt. Och hon tillägger: "Jag förstår mig inte på de helgon som inte älskar sin familj" (*ibid*)

Det är också värt att uppmärksamma de många andra former av realism vi möter i Newmans liv. Han tyckte om det konkreta, verkliga, livsnära. Han avskydde tomma, osakliga ord och bemödade sig alltid om att omvandla det förståndsmässiga bejakandet av trossanningarna till ett bejakande som kommer till uttryck i livet. Hans självrannsakan är så realistisk att den i sin omutliga öppenhet verkar nästan alarmerande.

Till dem som ville predika bra gav han rådet att mer än om vältalighet vinnlägga sig mycket om att uttrycka sig lättförståeligt, klart och kraftfullt i få ord. Vid slutet av sitt liv önskade han att man skulle minnas honom som en människa som sökte sanningen utan att akta på hur mycket det skulle kosta honom, en som hade flytt "ex umbris et imaginibus in veritatem" - ur skuggor och bilder till sanningen.

En liknande kärlek till det som är sant och verkligt visade den heliga Thérèse. Hon skulle ha blivit mycket upprörd över de förfalskningar man "till uppbyggelse" gjorde i hennes självbiografi. Hon beklagade olikheterna i bibelöversättningarna, eftersom de försvarade förståelsen av det konkreta gudsordet för henne. Hennes realism förde henne till Kyrkans hjärta och innersta väsen och lät henne finna sin egentliga kallelse. Hon förklarar att hon aldrig – i motsats till Pilatus – har vägrat att lyssna till Sanningen.

Tvärtom har hennes bön alltid varit: "Vad är sanning? Gör så att jag alltid ser saker och ting som de är, gör så att ingenting slår blå dunster i ögonen på mig" (*Sista samtal*, 21 juli, 4). Och vid slutet av sitt liv, några få timmar före sin död, bekände hon: ". . . Jag tror att jag aldrig har sökt något annat än sanningen, ja, jag har förstått vad hjärtats ödmjukhet är... jag tror att jag är ödmjuk" (*Sista samtal*, 30 september). I sanning, en underbar realism och en häpnadsväckande ödmjukhet!

De små tingens värde

Att vara liten och enkel är slutligen aldrig liktydigt med att känna modlöshet på grund av våra fel och våra svek. Thérèses djärva förtröstan tillät henne att bejaka sin svaghet, att glädja sig åt sitt elände, och just på grund av sin vanmakt vänta allt från Guds nåd och kärlek. Barn faller ofta, men de är för små för att göra sig illa, argumenterar hon.

Detta betyder emellertid också att en "liten själs" handlingar – en människas som verkligen är fattig i anden – inte är de "stora" helgonens karismatiska och extraordinära hjältedåd. Thérèse sade om sig själv att hon inte var något stort helgon, utan ett litet; därför övade och lärde hon de små offrens, de obetydliga tjänsternas, de nästan omärkliga intigheternas värde. Är dessa ingivna av en ömsint kärleks godhet, och blir de med denna kärleks finkänsliga trohet oupphörligt upprepade, så blir de på sitt eget vis stora, även om den människa som utför dem förblir liten och svag i sina egna ögon.

Det är belysande att se vilken övermåttan stor betydelse även Newman – trots sina exceptionella förståndsgåvor och det stora ansvar som vilade på honom – tillmätte de små tingen. Han insåg klart att trons lydnad endast sällan kräver utomordentliga handlingar, utan i stället det besvär som ofta rätt blygsamma alldagliga plikter fordrar, inte endast för en dag eller en månad eller ett år, utan var dag i var månad under vart år av vårt liv. Framburet i tystnad kan det vara ett verkligt martyrium: "Livets minsta bekymmer gör mer ont (än de stora)."

Därav Newmans välkända och enkla metod att uppnå fullkomlighet: inga särskilda heroiska handlingar, men att fullkomligt utföra de små vanliga ting som utgör våra alldagliga plikter, i trons och kärlekens ande. "Nulla dies sine linea": om vi låter honom få sin vilja fram, fogar den gudomliga Konstnären varje dag av vårt liv ett penseldrag till det levande porträtt som vår själ är, tills han den sista dagen med ett sista streck, som fulländar bilden och river sönder dess täckelse, har skapat ett nytt nådens och helighetens mästerverk.

Fullkomlighet är för Newman dessutom en fråga om hur man utför vardagens obetydliga små plikter: att försaka sig själv en smula i de små tingen och med oförminskad trohet älska Gud i de vanliga uppgifter som varje dag för med sig. När vi inte älskar honom – hävdar Newman – så beror det på att vi varit försumliga och tröga i början, framför allt i de små händelserna och obetydliga offren under dagens lopp.

Men då vi å andra sidan är trogna i det lilla, skall vår litenhet bli till storhet, ty detta är evangeliets lag. Därför är det passande att också om den heliga Thérèse använda de ord J. A. Froude skrivit om Newman: "Ytterst anspråkslös av naturen sökte han själv aldrig storhet, men storheten fann honom trots honom själv."

Sammanfattning

Den heliga Thérèse och kardinal Newman, som vid första ögonkastet tycks vara så olika varandra, har överraskande många likheter när det gäller deras grundläggande andliga inställning och livshållning. Kanske vi inte behöver förundra oss över det, ty liv och lära hos dem båda var helt och hållet grundade på den heliga Skrift. De var inspirerade av samma skrift och av samma person: av Bibeln och av Kristus. I honom fick mångfalden och olikheten i deras verk och talanger en högre enhet.

Medvetandet om Guds närvaro och den klara insikten om evighetens betydelse i jämförelse med det mänskliga livets korthet var ursprunget till deras andliga äventyr. Resultatet av denna ursprungliga insikt blir att de kommer att välja Gud som livets högsta värde, det enda nödvändiga. Därav kommer det sig att de grundsatser som bestämmer deras andliga liv har några överraskande paralleller: båda lägger de vikten vid självutgivelse och överlåtelse åt Guds vilja som förutsättning för helighet.

Gud, som de överlämnat sig till, blir funnen i bönen, vilken inte består så mycket i fasta formler och bestämda tider som i ett liv som levs i medvetenhet om ett gudomligt Du och i samspråk med den Älskade. Deras orubbliga hopp gör det möjligt för dem att förbida Gud med ett barns förtröstan på sin mors kärlek, också i tider av prövning, mörker och modlöshet.

Deras längtan att bli glömda och därigenom innerligare förenade med den övergivne, korsfäste Kristus, uppfylls i trons och lidandets dunkla natt. Trots storbeten, till vilken de var kallade, intygar båda att man bör vända sig till Gud med ett barns enkelhet, och att man bör börja med de små tingen för att bli helig och finna den sanna fredens lycka.

Och ännu något finns det i Thérèses och Newmans liv, som har mer att säga dagens människor än allt annat: Guds realitet, hans kärleks och trofasthets verklighet, hans närvaro och hans försyn, som de vittnar om. Deras orubbliga tro på Guds uppenbarade Ord och deras fasta förtröstan på hans kärlek talar till vår samtid, när de oupphörligen upprepar den sanning som helt undertrycks i vårt samhälle men ändå alltid förblir livsviktig: "Jesus ensam är den som är, allt annat har inget bestånd" (Thérèse i ett brev från den 15 oktober 1889).